

TARİHİ DOKUDA UYUM-UYUMSUZLUK: AMASYA YALIBOYU EVLERİ ÜZERİNE MORFOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

Gökhan Okumuş*, **Neriman Şahin Güçhan****

*Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Arş. Gör.

**Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Prof. Dr.
okumusg@metu.edu.tr, neriman@metu.edu.tr

Tarihi dokular her dönemin bir öncekine eklemlenmesiyle “sürekli değişen ve yeniden biçimlenen bir bütünü” oluştururlar. Bu bütün farklı dönem ve kültürlerin değişen yaşam biçimleri, estetik anlayışları ve teknolojik gelişmelerinin somut bir yansımasıdır. Yeni kullanımlar ve müdahaleler gibi farklı dinamiklerin yapıyı çevreye etkisiyle oluşan değişim süreci, tarihi dokuda eski-yeni ilişkisinin bir koruma problemi olarak ortaya çıkmasına neden olur. Hem var olan özgünlüğün yeni müdahalelerle değişimi hem de yeni yapı inşası bu kapsamda değerlendirilebilir. “Tarihsel sürekliliğin son katmanı olarak” ‘yeni’ müdahalelerin/yapıların tarihi dokuyla morfolojik olarak uyum ya da uyumsuzluğu ile ilgili kesin tanımlar ve kurallar olmasa da çeşitli yaklaşımlarla farklı ölçütler geliştirilmiştir.

Bu kapsamda, bu yazıda, örnek çalışma alanı olarak seçilen, Geleneksel Osmanlı Konut Mimarisi'nin Amasya kentine özgü coğrafi ve topografik verilere göre şekillenmiş özgün örneklerinin bulunduğu, Yalıboyu Bölgesi'ne odaklanılmıştır. Yeşilirmak'ın güney kıyısı boyunca tarihi sur duvarları üzerinde nehre doğu uzanan ince uzun parseller düzenine sahip olan Yalıboyu Evleri nehir kenarında bitişik düzende konumlanır. Bu tarihi doku doğal peyzaj ile birlikte özel bir kentsel form ve cephe oluşturur. Amasya kentinin sembolü haline gelen Yalıboyu Evleri ve Cephesi, özellikle 1960 ve 70'li yıllardan itibaren ortaya çıkan etkenler, yapılaşma talepleri ve artan restorasyon çalışmalarıyla hızlı bir değişime maruz kalmıştır.

Bu çerçevede, çalışma, Yalıboyu Evleri'nin doku ve cephe özelliklerindeki değişim-dönüşüm sürecini morfolojik perspektiften bakarak anlamayı, ‘yeni’nin kentsel formdaki özgün niteliklerle uyum-uyumsuzluğunu ölçmeyi amaçlar. Bu ölçme sistemiyle Yalıboyu Cephesi’ndeki yapıların, kütle (ölçek, kütle ritmi) ve cephe özelliklerinin (dolu-boş oranı, cephe düzeni ve elemanları) incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yalıboyu'nun tarihi, kütle ve cephe özellikleri kısaca tanımlandıktan sonra değişim süreci, dört dönemde (1930-1950, 1950-1970, 1970-2000, 2000 sonrası ve bugün) aktarılarak; sürecin tarihi doku düzeni ve yapıların kütle/cephe özelliklerini nasıl etkilediğini değerlendirilecektir. Çalışmada 1953-1969-1990 ve 2000 yılı sonrasına ait hava fotoğrafları ile Yalıboyu'nu içeren eski fotoğraflar ve alanda daha önce yapılmış araştırmalara ait tespitlerden yararlanılarak, bu belgelerle güncel durum karşılaştırılacaktır. Yazı, tüm bu çalışmalar ışığında Tarihi Yalıboyu Evleri'nin değişim sürecinin belirlenen ölçütler aracılığı ile zamansal ve mekânsal olarak yorumlanması ile sona ermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi dokuda uyum-uyumsuzluk, kentsel doku morfolojik/tipolojik analizi, tarihi dokuda yeni yapı, Amasya, Yalıboyu Evleri.

Giriş

Tarihi çevreler, her dönem yeniden üretilmiş ve yeni müdahalelerle biçimlenmişlerdir. Bu tarihsel süreç içinde oluşan bütüne ait özellikler, farklı dönem ve kültürlerin yaşam şekilleri, estetik anlayışları ve mimari yaklaşımların somut bir yansımasıdır. Tarihi dokular ve yapılar bir yandan bu sürekliliği yansıtırken bir yandan da günün koşullarına cevap verebilmelidir. Bu bağlamda, “tarihsel sürekliliğin son katmanı” (Karakul, 2002, 15-20; Karakul 2009, 50-52) olarak değerlendirilen ‘yeni’ müdahale/yapı ve tarihi doku ilişkisi önemli bir tartışma ve uygulama konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihi dokuya çeşitli amaçlarla yapılan müdahaleler ve değişim-dönüşüm süreci, yeni yapılaşma ve tasarım konuları bu çerçevede yer almaktadır. Günümüzde, tarihi dokuda yeni yapı ve tasarım çalışmaları, yeni ve eski arasındaki ilişkinin, uyumun-uyumsuzluğun nasıl kurulacağına odaklanmaktadır. Bu kapsamda, tarihi dokuya uyum-uyumsuzluk konusuna ilişkin kesin sınırlarla tanımlanmış kurallar olmaması da tarihi dokunun yeni ile kuracağı ilişki sorununu çok boyutlu bir koruma problemi haline getirmektedir.

Bu çalışma, belirli temel kaynaklar ışığındaki literatür taramasına¹ dayanarak tarihi dokudaki ‘yeni’nin uyum-uyumsuzluğu üzerine ölçütler geliştirip değerlendirmeler yaparak bu konudaki koruma araştırmalarına katkıda bulunmayı amaçlar. Bu kapsamda, Amasya kentinin Yeşilırmak kıyısı boyunca doğu- batı yönünde yaklaşık 900 metre ile tanımlı Yalıboyu Cephesi’ndeki (Şekil 1) değişim sürecine odaklanılmaktadır.

Bu çerçevede yapılacak değerlendirmeler ölçülebilir olan kütle ilişkileri, cephe düzeni ve elemanları, malzeme kullanımı) ve daha az ölçülebilir olan mimari dil ve yaklaşımlar (kopya, benzeşen, etkisiz-nötr, yorumlayan, zıt-kontrast) gibi ölçütlere göre gerçekleştirilmektedir (Şekil 2). Kütle ilişkileri ölçütü kapsamında ölçek, kütle ritmi ve biçimi, yükseklik, dolu-boş oranı, yapı- parsel ilişkisi, önemli yapı ve manzaralara saygı gibi konulardaki uyum-uyumsuzluğa bakılmaktadır. Cephe düzeni ve elemanlarının incelenmesi, cephedeki dolu-boş oranı, ölçek, oran, özgün eleman boyut ve düzenleri, yükseklik, kat aksları gibi ölçütleri içermektedir. Malzeme uyumu ise, işçilik, bitim, renk, doku, teknoloji gibi ölçütler ile izlenmektedir. Bu ölçülebilir analizden ortaya çıkan sonuçlar, müdahalenin-yeni yapının mimari dili ve yaklaşımının yorumlanması ile değerlendirilmektedir.

Kavramsal Çerçeve

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşan hızlı değişim- dönüşüm süreçleri tarihi dokularda eski-yeni, uyum- uyumsuz gibi karşıtlık içeren yeni tartışmaları ortaya çıkarmıştır. Özellikle I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında, kentler ve tarihi dokularda büyük yıkımların olması sebebiyle yeni yapılaşma önemli bir tartışma

Şekil 1. Amasya Yalıboyu Evleri, Irmak Boyu Cephesi (<https://www.google.com/earth/>, 2021)

UYUM PARAMETRELERİ MİMARİ DİL YAKLAŞIM	KÜTLE İLİŞKİLERİ						CEPHE DÜZENİ ELEMANLARI						MALZEME			
	ÖLÇEK	RETM	FORM	YERLEŞİM	YERLEŞİM	YERLEŞİM	YERLEŞİM	YERLEŞİM	YERLEŞİM	YERLEŞİM	YERLEŞİM	YERLEŞİM	YERLEŞİM	YERLEŞİM	YERLEŞİM	YERLEŞİM
REPLİKA / KOPYA																
BENZER/ REFERENTIAL																
NÖTR / ETKİSİZ																
YORUM/ SOYUT REFERANS																
ZİT/ KONTRAST																

Şekil 2. “Tarihi dokuda eski-yeni” uyumu-uyumsuzluğunun değerlendirilmesine ilişkin belirlenen ölçütler ve çalışma yöntemi

konusu olmuştur. Bu bağlamda, savaş sonrası dönemde kaybedilenleri geri getirme isteği ile yıkılan yapıların aynı biçimde yeniden inşa edilmesi sıklıkla görülen bir yaklaşım olmuştur.²

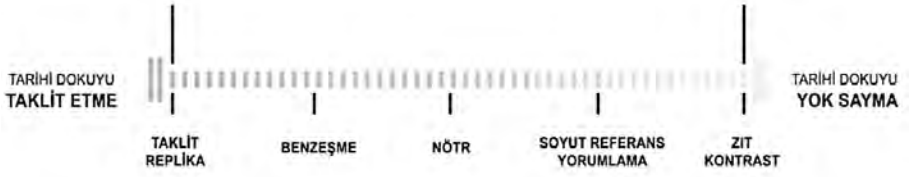
1960lı yıllar sonrasında kentsel doku koruma konusuna odaklanılmasıyla birlikte, konu, koruma disiplini için önem kazanan bir sorun haline gelmiştir. ICO-MOS, UNESCO ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası örgütler tarihi dokuların

korunması ve tarihi dokuda yeni yapılaşma gibi konuların farklı ölçeklerde ele alınmasını sağlamış, bu kapsamda çeşitli tavsiye kararları ve yönlendirici ilkeler belirlemede önemli rol almışlardır. Bu bağlamda, temel metinlerden biri olan Venedik Tüzüğü'nde 12. ve 13. maddelerinde yeni müdahalenin ve tarihi yapıya eklenmesinin bütünüle uyumlu bir şekilde bağdaştırılması vurgulanmış, özgün yapıdan ayırt edilebilecek, okunabilecek şekilde yapılması gerekliliği ifade edilmiştir. Buradaki yeni müdahale ve eski arasında uyum ölçütleri ise geleneksel yapının ilgi çekici bölümleri, konumu, kompozisyonu, dengesi ve çevresiyle olan bağlantısı olarak açıklanmaktadır.³

1975 yılında Avrupa Mimari Miras yılı kapsamında yayınlanan Amsterdam Bildirgesi'nde 'bütünleşik koruma' yaklaşımı kapsamında ele alınan 'yeni', koruma sürecinin son ve tamamlayıcı parçası olarak değerlendirilmektedir:⁴ Yeni yapıların çevreleriyle uyum içinde olmalarını sağlayacak ölçütleri içeren (yükseklik, form, yerleşim, malzeme, renk, arazi kullanım katsayısı vb.) bir yöntem uygulanması gerektiği ifade edilerek, yeni yapılaşmalara yönelik tavsiyeler açıklanmaktadır. Bu kapsamda kentlerde kimliksiz çevrelerin yaratıldığı gözlemlendikçe, tarihi çevrelerin nasıl korunacağına ve yeni-eski ilişkisinin sürdürülebilirliğine yönelik arayışlar artmıştır.⁵

Washington Kartasının 10. Maddesinde yeni yapılaşmanın bağlamla uyumu çerçevesinde, alanın değerlerinin zenginleşmesine katkıda bulunan bir koruma aracı olabileceği belirtilmektedir.⁶ Doku bütünlüğünün ve mevcut değerlerin korunması ve sürdürülmesi ile birlikte tarihi çevrelerde tasarım için yaratıcılık ve çeşitlilik kavramları vurgulanmaktadır. Bu kapsamda en son ve en kapsamlı uluslararası belge olan 'Valletta İlkeleri'nin amacı, tarihi yerleşimlere ve kentsel alanlara yapılacak her türlü yeni müdahale için uygulanabilecek ilke ve stratejileri önermektir. Bu çerçevede, 'Valletta İlkeleri' tarihi yerleşim ve dokulardaki yeni müdahaleler ve yeni yapılar için temel ilkeler sunmaktadır.⁷ Özellikle yeni müdahalenin, tarihi çevrenin değerlerine, sürekliliğinin korunmasına ve bağlamına saygılı duruşu ve tarihi çevrenin zenginliğine katkısı vurgulanmakta, yeni yapı tasarım sürecinin de bu temelde sürdürülmesi gerekliliği önemsenmektedir. Bu bağlamda, yeni üretilen mimarlık, alanın mekansal organizasyonu ve geleneksel morfolojisi ile uyumlu olmalı ve aynı zamanda kendi zamanını ve mimari eğilimlerini de yansıtmalı fikri öne çıkmaktadır.

Tarihi doku içinde yeni yapı tasarımı için geliştirilen yaklaşımların iki uç noktası 'tarihi tehdit eden yeni' ile 'yeniyi kısıtlayan tarih' olarak tarif edilebilir⁸ (Şekil 3). Bu bağlamda yeni-eski ilişkisi farklılaşma- benzeşme ikilemi arasında sorgulanmaktadır. Tarihi dokuya uyum arayışları çerçevesinde bakıldığında bu yaklaşımlar beş grupta sınıflandırılabilir: 1) eskinin birebir 'taklidi- kopyası', 2) tarihi dokuya 'benzeşen', 3) tarihi dokuda 'nötr'-tarafsız duruş, 4) tarihi dokuyu 'yorumlayan' ve referanslar içeren, 5) tarihi dokuya 'zıt- kontrast' bir duruş sergileyen.

Şekil 3. Tarihi dokuya uyum arayışları çerçevesinde 'yeni' için yaklaşımlar: 'taklit', 'benzeşen', tarihi dokuda 'nötr'-tarafsız duruş, tarihi dokuyu 'yorumlayan' ve referanslar içeren, tarihi dokuya 'zıt- kontrast' bir duruş sergileyen.¹

Çalışma Alanı: Amasya Yalıboyu Evleri

Karadeniz Bölgesi'nin iç kesiminde Yeşilirmak kıyısında kurulmuş olan Amasya çok katmanlı tarihi bir kenttir. Kent kuruluşundan günümüze kadar yer şekilleri, jeolojik yapı, iklim ve bitki örtüsü gibi coğrafi etkenlere göre biçimlenmiş, tarih boyunca yerleşimler bu özellikler çerçevesinde gelişmiştir. Bu bağlamda, kent, Yeşilirmak ekseninde, kuzey ve güney-doğu yönlerinde eğimle yükselen topografya sebebiyle sınırlı bir yerleşim alanına sahiptir (Şekil 4).

Esas çalışma alanı olan Yalıboyu, tarih boyunca kentin en prestijli ve birincil yerleşim alanı olmuş, bugün de kentin simgesi durumundadır. Yeşilirmak kıyısı boyunca yer alan ve farklı dönemlerde inşa edilmiş olan dört köprüden, İstasyon Köprüsü ile Hükümet Köprüsü arasında, Yeşilirmak'ın güney kıyısı boyunca tarihi sur duvarları üzerinde bitişik nizamda sıralanan bu kentsel doku, doğal peyzaj ile birlikte kent için özel ve sembolik kıyı cephesi, Yalıboyu Cephe'sini, oluşturmaktadır (Şekil 5). Bu cephe, kente özgü iklim, coğrafya ve topografya verilerine göre şekillenmiş geleneksel konutların en başarılı ve özgün örneklerini barındırmakta, Kuzey Anadolu'da bulunan Osmanlı Konutlarının özelliklerini taşımaktadır.⁹

Şekil 4. Amasya Kent Planı 1934 (Gabriel, 1934) ve Amasya Hava Fotoğrafı, 2019 ve Çalışma Alanının Konumu (<https://www.google.com/earth/>, 2019)

Şekil 5. Çalışma Alanı: Yalıboyu Evleri ve Cephesi

Yalıboyu Evleri'nin nehre bakan cepheleri Roma Dönemi sur duvarları üzerine inşa edilmiştir. Nehre doğru uzanan ince uzun parseller düzenine sahip olup konutlar bu aksta neredeyse kesintisiz bir süreklilik içerir. Yapıların sur duvarı üzerinden düz yükseldiği, çıkma veya çıkmalar yaparak nehre doğru yükselerek genişlediği örnekler bulunmaktadır (Şekil 6). Yapılarda, cephenin belirleyici elemanları pencereler ve kapılar, saçaklar, eliböğründelerle desteklen çıkmalar, balkonlar, baca ve merdivenlerdir (Şekil 6).

Yalıboyu Cephesi'nde geleneksel teknik ve malzemelerle yapılmış olan konutların yanı sıra çeşitli değişim süreçlerini yansıtan müdahale görmüş yapılar ve

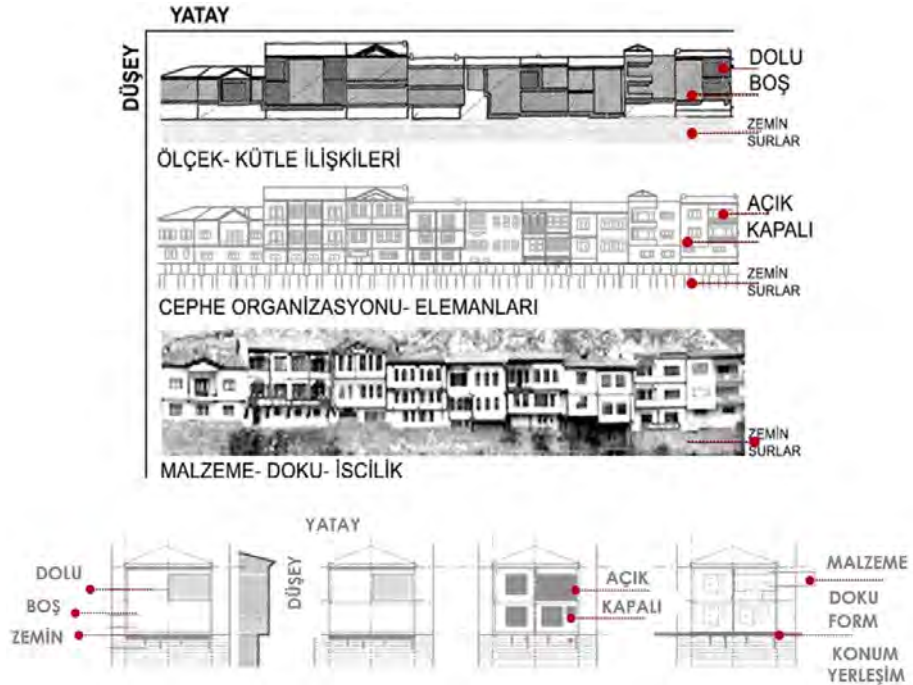
Şekil 6. Yalıboyu Cephesi'nden Görşeller (ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999-2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi)

yeni malzeme ve tasarım anlayışı ile yapılmış yeni yapılar da bulunur. Hem yeni yapılarda hem de tarihi dokudaki onarım ve koruma çalışmalarında çeşitlilik arz eden yaklaşımlar ve farklı müdahale biçimleri görülebilir.

Bu çerçevede Yalıboyu Evleri'nin cephe özelliklerindeki değişim-dönüşüm sürecinin anlaşılması ve koruma bağlamında yapılan müdahalelerin özgün nitelikleriyle uyumlu olup olmadığının ölçülmesi alanın korunması için önem arz etmektedir. Bu kapsamda, alandaki değişim süreçleri, çeşitli müdahale yaklaşım ve biçimlerini mekansal ve zamansal dönemlemeleriyle birlikte kategoriler halinde sunulmaktadır¹⁰ (Şekil 7). Yalıboyu Cephesi'nin farklı tarihlerine ait bu çizim ve görseller, ölçek ve kütle ilişkileri, cephe organizasyonu ve elemanları, malzeme, doku ve işçilik olmak üzere 3 farklı ölçütü incelemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu görsel çalışma aynı analiz yöntemiyle güncel durum için de üretilmiş, yukarıda belirtilen kaynaklar ile kıyaslanarak değerlendirilmiştir.

Değerlendirme: Yeni Müdahaleler/ Yapılar ve Değişim Süreci

Yalıboyu, kentin en eski yapılarına ev sahipliği yaparken, aynı zamanda Amasya kentinin merkezinde yaşamını tüm hızıyla sürdüren bir yerleşim olduğu için bölgede eski ve yeninin entegrasyonu, modern kent ve yaşamın talep ve ihtiyaçlarıyla tarihi dokunun birlikteliği gibi çeşitli problemleri yansıtmaktadır. Bu çerçevede,

Şekil 7. Yalıboyu Cephesi'nin, tarihi dokuda uyum-uyumsuzluk açısından değerlendirilmesine ilişkin analiz (Karakul, 2002, s.134-139, Karakul, 2009, s.54)

kentteki hızlı değişim sürecinin 1950lerde kentte ilk fabrikaların açılmasıyla hızlı göçe bağlı kentleşme ve gecekondu gelişimiyle başladığı söylenebilir. Bu değişim sürecinin kentin tarihi çevresine ve Yalıboyu Cephesi'ne olan etkisi de sert olur.

Yalıboyu'nda 1930lar, cephe elemanlarında başlayan değişikliklerle birlikte yeni yapıların da bölgede var olması ile değişim sürecinin başlangıç noktasını oluştururken, 1950lerde ve 60'larda yapıların cephe elemanlarındaki değişiklikler hızla artmaktadır. Geleneksel cephelerdeki pencerelerin boyutlarının ve detaylarının değişmesi, balkonların eklenmesi en yaygın değişim biçimleri olarak gözlenmektedir. Daha çok malzeme ve yapı elemanı ölçeğindeki değişim süreci özellikle 1960 ve 70'li yıllar sonrası gelişen baskılar, tehditler ve artan restorasyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarıyla etkisini arttırmıştır. Bu süreçte Yalıboyu Cephesi'nde gözlemlenen değişimin temel sebepleri olarak, yapılardaki bölümlenmeler ve kütle müdahaleleri, mekânsal müdahaleler, mimari eleman müdahaleleri ve yeni yapıların cepheye eklenmesi olarak tanımlanabilir.¹¹

1970ler sonrası özellikle 1990lı ve 2000li geleneksel yapıların yerinde ve bazı boş parsellerde inşa edilen yeni yapılar izlenmektedir. Bu süreçte, yapılan imar planlarıyla kent sınırları genişlerken, özellikle tarihi doku içinde yüksek katlı çevreye uyumsuz yapılar gözlenmektedir. Ayrıca bu dönemde geleneksel yapıların yıkılarak yerlerine betonarme yapıların inşa edildiği ve restorasyon faaliyetlerinin hızlandığı görülmektedir. Yeni yapılarda da mevcut biçimsel cephe elemanları genelde özgün bağlamından koparılarak, kopyalanarak kullanılmaktadır. Kütle ilişkileri ve cephe düzeni, ölçü, oran ilişkileri bağlamında çevreyle uyumlu olsa bile yeni yapılara ilişkin yaklaşımlarda 'taklit', 'kopya' üretimlerinin sıklığı, Yalıboyu Cephesi'ne zarar vermektedir. Bunlar gelenekseli taklit eden ancak yeni malzeme ile üretilmiş yeni yapılar, geleneksel biçimde inşa edilmiş yapılar, gelenekseli taklit eden bir cephe ile yeni bir binanın kaplanması gibi yaklaşım örnekleridir.

Bu tespitler ve analizler sonunda ortaya çıkan verilere göre alandaki yeni yapıların ve müdahalelerin Yalıboyu Cephesi ile ilişkisi şu şekilde sınıflandırılmaktadır.

1. Kütle Özellikleri ve Cephe Özellikleri olarak Uyumsuz Yapılar/ Müdahaleler

Bu gruptaki yapılar, kütle ilişkileri ve özellikleri, cephe düzeni ve elemanları ve malzeme ilişkileri bağlamında Yalıboyu Cephesi ile kötü ilişkide olan yapılardır. Cephenin karakterini değiştirecek çapta büyük müdahaleler yapılmış yapılar bu grupta yer alır (Şekil 6). Kütle müdahalesi, çıkmanın kaldırılması, eklenmesi gibi mekansal müdahalelerle kütesel ilişkileri değişmiş ve cephe değişiklikleri olan yapılar bu grup içinde değerlendirilmektedir. Uyumsuz olarak değerlendirilen ancak mimari dil bağlamında Yalıboyu Cephesi'ne mimari yaklaşım ve diliyle olumlu katkıda bulunan yapı da tespit edilememiştir.

2. Kütle Özellikleri olarak Uyumsuz Cephe Düzenleriyle Uyumlu Yapılar/ Müdahaleler

İkinci grup yapılar ilkinden farklı olarak cephe düzeniyle geleneksel yapıya uyumludur. Bu yapıların mimari elemanları değişmiş, cephesi küçük değişikliklere uğramıştır. Bu kapsamda mekansal müdahalelerle kütle ilişkileri değişmiş ancak cephesi küçük değişikliklere uğramış yapılar da bulunmaktadır. Bu kategoride yeni yapı olarak ölçek ve kütle ilişkileri ile uyumsuz, cephede gelenekseli taklit arayışlarıyla uyum sağlama çabasında olan yapılar da bulunmaktadır (Şekil 8, 9).

3. Kütle Özellikleri olarak Uyumlu, Cephe Düzenleriyle Uyumsuz Yapılar/ Müdahaleler

Parseldeki konuları, ölçek ve kütle ilişkileri ile geleneksel yapılarla uyumlu, ancak cephe düzenleri ile geleneksel yapılarla uyumsuz yapılar üçüncü grubu oluşturmaktadır (Şekil 10). Bu bölümde kütle özellikleri ve ölçek ilişkileri ile cephe ile uyumlu ve belirli bir döneme ait mimari dile sahip yapılar yer alabilirken, bu yapıların özellikle son dönemde cephe özellikleri olarak gelenekseli taklit eden yeni malzeme inşa edilen örnekleri de bulunmaktadır (Şekil 10).

Bu kapsamdaki taklit hedefiyle gerçekleştirilen uygulamalar cephedeki belirli bir dönemin mimari dilinin de yitirilmesine neden olmakta, cephe ile uyumsuz olarak görülmekte ve kötü birliktelikleri nedeniyle cephenin karakterini olumsuz etkilemektedir (Şekil 9,10,11).

4. Kütle Özellikleri ve Cephe Düzenleriyle Uyumlu Yapılar/ Müdahaleler

Bu gruptaki yapılar, kütle özellikleri, cephe düzenleriyle geleneksel yapılarla ve cephe ile iyi ilişki içinde bulunan yapılar olarak tanımlanmaktadır (Şekil 12).

Şekil 8. Yalıboyu Cephesi, kütle özellikleri ve cephe özellikleri olarak uyumsuz yapılar/ müdahalelerden örnekler (<https://www.google.com/earth/>, 2021)

Bunlar pencere gibi sadece mimari elemanları değişmiş, cephesi değişmemiş ve uyumlu yapılardır. Cephenin doluluk boşluk oranlarını, açıklık sistemini düzenini değil, rengini, kaplama malzemesini değiştirecek küçük çaplı uyumlu müdahaleler de bu grupta yer alır.

Şekil 9. Yalıboynu Cephesi, 1970ler- 2020, kütle özellikleri uyumsuz ve cephe özellikleri olarak uyumlu olarak “taklit” olarak geleneksel cephe görseliyle değiştirilen yeni yapı örnekleri (Sol: ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999 2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi, Sağ: <https://www.google.com/earth/>, 2021)

Şekil 10. Yeni yapı olarak ölçek ve kütle ilişkileri ile uyumsuz, cephede taklit arayışlarıyla uyum sağlayan yapılar, kütle özellikleri olarak uyumsuz cephe düzenleriyle uyumlu yapılar/ müdahaleler (Üst: ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999 2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi, Alt: <https://www.google.com/earth/>, 2021)

Şekil 11. Yalıboyu Cephesi, kütle özellikleri olarak uyumlu, cephe düzenleriyle uyumsuz yapılar/ müdahalelere örnekler (<https://www.google.com/earth/>, 2021)

Yalıboyu'nun değişim süreci, bu değerlendirmeler ve tarihsel okumalar sonucunda, dört dönemde, “1930-1950, 1950-1970, 1970-2000, 2000 sonrası ve bugün” başlıkları altında incelenmektedir¹². Değişim sürecinin tarihi doku ve yapıların kütle/cephe özelliklerini nasıl etkilediğine yönelik kronolojik tespitler bu bağlamdaki kırılmalar dönemleme çalışmasını ortaya çıkarmıştır. Okumalar ve analizler sonunda ortaya çıkan verilere göre alanın doğu, batı ve orta bölümlerindeki yeni yapılarda ve müdahalelerde farklı yaklaşım ve süreçler, dönemin ihtiyaç ve koşullarının getirdiği çeşitli sebep sonuç ilişkileriyle farklı ölçeklerde uygulamalar, mimari dil açısından benzeşmeler ve farklılaşmalar içermektedir. Ayrıca bu zaman aralıklarının oluşmasında elde edilen kaynak ve fotoğrafların hangi tarihlere dayandığı da rol oynamaktadır. Bu çerçevede alanın tarihsel süreçteki değişimi,

Şekil 12. Özgün plan, taşıyıcı sistem, cephe ve malzeme özelliklerini koruyarak gerçekleştirilen müdahale örnekleri (Sol: ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999 2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi, Sağ: <https://www.google.com/earth/>, 2021)

eski ve güncel fotoğrafların karşılaştırılması ve birbiri ile karşılaştırılması sonucu gözlemlenmekte ve belgelenmektedir.

'1930-1950'

Yalıboyu, ölçeği, mimari elemanları, cephe ve plan özellikleri açısından birlik-telik ve bütünlük sağlayan benzer geleneksel yapılardan oluşmaktayken, 1930lu yıllardan sonra alandaki yeni yapılaşmada yapım teknikleri ve mimari karakter açısından değişimler görülür. Bu döneme özgü, daha büyük pencere, balkonlu / teraslı yeni yapılar, dönemin beğeni ve taleplerini de etkilemiş, geleneksel dokudaki cephelerin de bu yeni binalara benzer şekilde değişmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, özellikle alanın doğu bölümünde, Alçak Köprü ve Hükümet Köprü arasındaki bu dönem yapıları, kendi dönemlerine özgü özellikler içermekte ve geleneksel yapıların cephelerinden kolayca ayrılabilir (Şekil 13). Yapı cephelerinde boyut ve düzen olarak farklı pencere açıklıklarına ve geleneksel mimari elemanların yok olmasına başlanmıştır.

Yalıboyu'nun bu dönemi için yeni müdahaleler ve restorasyon-onarım süreçlerinden yani gelenekselin değişiminden değil, yeni yapılaşmadan ve onun tarihi dokuya olan etkisinden ve katkısından söz etmek gerekir. Bu dönem yapıları parseldeki konumları, ölçek ve kütle ilişkileri ile geleneksel yapılarla uyumlu, cephe özellikleri açısından ise Yalıboyu cephesi içinde çoğu zaman zıt ya da farklı bir duruş sergilemekte ancak belirlenen kriterler çerçevesinde olumlu ve değerli katkılar sunmaktadır. Bu dönem yapıları, belirlenen ölçütler ile değerlendirildiğinde üçüncü kategoride yer almaktadır. Çünkü, Yalıboyu'nun özellikle doğu bölümünde geleneksel yapı yerine inşa edilen bu döneme ait yapılar, açıklık oranları, balkon ve teras gibi elemanlarıyla cephe düzeni açısından farklılaşmakta, kontrast bir duruş yaratmaktadır (Şekil 13). Cepheye geleneksel iki yapıya bu dönemde balkon eklendiği görülür. Yapıların kütle ve ölçek ilişkileri bozulmamış, süreklilik gösteren cephe içinde mimari dili açısından farklı bir döneme ait bir bileşen olarak değerlendirilmektedir. Bu örnekler arasında, ayrıca özgün pencere oran ve düzenlerinin bu döneme ait geniş pencerelerle bir arada olduğu yapılar da bulunmaktadır.

Şekil 13. Yalıboyu Cephesi, 1920ler, 1930lar (Neriman Şahin Güçhan Fotoğraf Arşivi)

‘1950-1970’

1950-1970 arası döneme ait yeni yapılarda yeni yapım sitemleri, yeni plan tipleri ve cephe düzenleri görülebilmektedir. Özellikle 1960 sonrası bazı geleneksel yapılar yıkılmış ve aynı konuma betonarme yeni yapılar inşa edilmiştir (Şekil 15,16,17). Bu dönemde, Magdenus ve Alçak Köprü arasında, geleneksel yapılar yerine inşa edilen düz çatılı betonarme yapılar, kütle ilişkileri ve ölçekleri bağlamında uyumlu cephe ilişkilerine sahip olsa da cephe düzeni açısından uyumsuz örnekler olarak bir ve ikinci kategoride sınıflandırılabilir. Yapı bölünmesi ve kütle ekleri özellikle cephe boyunca yoğun olarak görülen ve yapıların mimari karakterine zarar vererek alanın fiziksel değişiminde rol oynayan önemli bir sorun olarak görülmektedir. Mülkiyetten ve/veya kullanımdan yatay ve düşey bölümlenmeler çeşitli kütle eki izleri ile birlikte izlenmektedir.

Bu dönemde ilk kez yeni ya da mevcut yapıların geleneksel cephe özellikleri taklit edilerek geleneksel yapıymış gibi onarılması ve inşası görülmektedir. Bazı konutlarda çıkmaların balkona dönüştürüldüğü, yeni yapılarda da tüm cephe boyunca uzanan balkonların tercih edildiği görülmektedir (Şekil 17). Bu dönemle başlayan balkon kullanımı 1990 sonrasında hızla artmış ve cephe sürekliliğinde en görünür unsur haline gelmiştir. Bu dönemde yapılan çeşitli müdahalelerle geleneksel yapılara özgü pencere düzeninin ve özelliklerinin kaybolduğu görülür. Bu değişim ve kayıplar geleneksel yapıların yeni beğeni ve yaşam biçimine uyum sağlaması için ya yıkımlarla ya da çeşitli onarımlarla gerçekleşmiştir. Alandaki birçok yapının bu dönemde değişime tabi olduğunu söylemek mümkündür.

‘1970-2000’

1970 sonrası, sıklıkla geleneksel yapıların yıkılarak yerlerine betonarme yapıların inşa edildiği ve restorasyon faaliyetlerinin de hızlandığı görülmektedir (Şekil 13, 18). 1970-2000 yılları arasında tarihi doku ile kütle ilişkileri ve ölçek, cephe özellikleri ve sürekliliği, malzeme ve görünümü itibarıyla uyumlu olmayan daha yüksek yapılar ortaya çıkmıştır (Şekil 18, 22). Yalıboyu'nun doğu çeperi, bugünkü kentin idari merkezi durumunda olduğundan bu alandaki dönüşüm daha belirgin durumdadır. Bu bölgenin güneyi, Yeşilirmak'ın karşı kıyısı da Amasya'nın ticari merkezi olarak çoğunlukla yüksek ve yeni yapılardan oluşmaktadır. Bu dönemde, ayrıca geleneksel cephe düzeni, boyut ve oranlarındaki pencerelerin genişletildiği, bazı yerlerde cepheye balkonların eklendiği tespit edilmektedir.

1990lı ve 2000li yıllarda Yalıboyu Cephesi'ni değiştiren en önemli unsur yeni yapılardır. Geleneksel yapıların yerinde ve bazı boş parsellerde inşa edilen yeni yapıların, kütle ölçek ve oranları, cephe düzeni ve eleman boyutları geleneksel cephe özellikleriyle farklılık göstermektedir (Şekil 6,20,22). Bu yapılar çoğunlukla, 1970li yıllarda da hızlı değişimin gözlemlendiği, cephenin kent merkezine yakın olan, doğu bölümündedir. Alanın batı çeperinde de 1990 ve 2000li yıllarda inşa edilmiş yeni yapılar bulunmaktadır. Bu yapıların birçoğu balkonlu olup gelenek-

Şekil 14. Yalıbozu Cephesi, 1950'ler (Neriman Şahin Güçhan Fotoğraf Arşivi)

sel yapıların cephelerini taklit etmektedir (Şekil 20,21). Geleneksel cephelerdeki doluluk boşluk oranlarının kullanılması, kat silmeleri ve cephelerdeki kornişlerin yeni binada sadeleştirilerek kullanılması en çok tercih edilen benzeşme-uyum teknikleridir. Boyut ve ölçek olarak çevreye uyumlu olan bu yapılar cephe düzeni, elemanları ve özellikleri bağlamında farklılık göstermekte ve kolayca fark edilmektedir. Bu bağlamda alanın doğu ve batı bölümlerinde merkezden uzaklaştıkça uyumsuz ve cepheye olumsuz etki eden yapıların olduğu tespit edilmektedir (Şekil 6,24). Ayrıca Yalıbozu Cephesi'nin orta bölümünde ise taklit-replika cepheli yeni yapıların üretildiği görülmektedir (Şekil 9,10).

'2000 sonrası ve bugün'e ilişkin değerlendirme

Yalıbozu Cephesi'ndeki değişim sürecine bakıldığında, turizm odaklı çalışmalar ve işlevsel dönüşümler ile yapıların bugün daha yüksek ve iri kütleli yapılar haline geldiği görülür (Şekil 16,20,24). Özellikle alan için hazırlanan koruma amaçlı imar planından sonra bölgenin işlevi konut+turizm+ticaret olarak belirlenmiş bu da bölgedeki pansiyonculuğun artmasını sağlamıştır. Ticaret odaklı bu dönüşüm ile birlikte yapıların tipolojileri büyük ölçüde bozulmuştur. Yalıbozu'ndaki yapılar restorasyonu sırasında geleneksel içe dönük plan tipi göz ardı edilerek, dışa dönük hale getirilmiştir. Yalıbozu'nda Yeşilirmak manzarasından yararlanmak amacıyla yapılara balkon eklenmiş ve zemin/bodrum katlarına pencereler açılmıştır. Alan içerisindeki boş parsellere yapılan yeni yapılarda da gabari ve kütle boyutları, taşıyıcı sistem ve malzeme özellikleri dikkate alındığında geleneksel dokuya aykırı yapılaşmalar görülmektedir (Şekil 20, 22).

Döneminin mimari dilini yansıtan cephe düzeni ve kompozisyonu, yeni yapılaşmada biçim ve malzeme olarak aynen tekrar edilirken, oran ve ölçüleri deforme edilmektedir. Bu yaklaşım dengesiz-uyumsuz cephe oranlarına sahip örneklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Geleneksel cephe elemanlarının çevreye uyumlu olsa bile, özgün bağlamından, kütle ve cephe ilişkilerinden kopararak, kopyalanarak taklit yoluyla kullanıldığı da görülmektedir (Şekil 20,22,24). Ayrıca son dönemdeki restorasyon uygulamaları ile cephedeki yeni ve eski tüm yapılar aynı renge boyanmış ve bu uygulamalarda aynı renk ve malzemedeki doğramalar kullanılmıştır. Bu da cephedeki farklılıkların, yeni -eski kontrastı ve çeşitliliğin yitirilmesine neden olmuştur (Şekil 22, 23).

Şekil 15. Yalıboyu Cephesi, 1980’ler-1990’lar (Neriman Şahin Güçhan Fotoğraf Arşivi, ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999 2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi)

Geleneksel yapılarıdaki yeni müdahalelere bakıldığında ise cephelerdeki pencerelerin yenisiyle değiştirilmesi ve açıklıkların ölçek-oran ilişkilerinin bozulması en yaygın uygulamalar olarak gözlenmiştir. Bu değişim eskiyen pencerenin ve kapının yerine yeni elemanların kullanılması (farklı detayda ve farklı boyutta olabilmekte) şeklinde izlenmiştir. En uyumsuz cephe elemanlarından birinin de balkonlar olduğu söylenebilir. Çıkmalarla ilişkili olarak tüm cepheyi kaplayacak şekilde olabilen balkonlar özgün doku içinde uyumsuz değerlendirilmektedir. Özellikle çıkmalı ve balkonlu yapılarda açıklıklar deforme edilerek cephe düzenine uyumsuz bir biçimde genişletilmektedir.

Cephe elemanlarındaki boyut, biçim ve malzeme değişikliği de sıklıkla görülen uygulamalardandır. Geleneksel yapılarda küçük pencereler çeşitli sebeplerle yeni yapılardaki geniş pencere boyutlarında olacak şekilde, dikdörtgen biçimli pence-

reler kareye yakın biçimlere dönüştürülmüş, böylelikle cephelerdeki doluluk boşluk oranları değişmiştir. Bu türlü bir değişim sürecinin temel sebeplerinden biri de bölgenin turizm potansiyeli ile birlikte işlevlerdeki değişimin fiziksel çevreye yansımalarıdır. Bu değişen yeni pencere tiplerinin ve yeni tip mazgalların turizm ve ticaret odaklı yeniden işlevlendirilen yapılarda sıklıkla kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Sonuç Yerine

Yalıboyu Cephesi'ndeki değişim süreci yeni yapı ve müdahalelerdeki farklı yaklaşımlar ve uygulamalar çerçevesinde dört farklı dönemde özetlenebilir. 1930-1950 arası cephe elemanları ölçeğinde olan değişim, geleneksel cephelerdeki pencerelerin boyutlarının ve detaylarının değişmesi, balkonların eklenmesi şeklinde gözlenmiştir. Bu dönem için genel olarak geleneksel yapılara yeni müdahalelerden ve

Şekil 16. Yalıboyu Cephesi, 1930-2020, cephenin nehir kıyısı olmayan arka bölümünde inşa edilen yeni yapıların cepheye etkisi (Sol, ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999 2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi, Sağ, <https://www.google.com/earth/>, 2021)

Şekil 17. Yalıboyu Cephesi, 1930lar-2020, Belirli bir döneme ait mimari dile sahip yapıların yıkıldığı ve yerine gelenekseli taklit eden yapıların inşa edildiği görülmekte. (Gabriel,1934, <https://www.google.com/earth/>, 2021)

Şekil 18. Yalıboyu Cephesi, 1930-2020, Belirli bir döneme ait mimari dile sahip yapıların yıkıldığı ve yerine gelenekseli taklit eden yapıların inşa edildiği görülmekte. (Sol, ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999 2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi, Sağ, <https://www.google.com/earth/>, 2021)

Şekil 19. Yalıboyu Cephesi, 1950ler-1990lar- 2021, çeşitli yıkım ve yeniden yapımları gösteren sürece dair görseller (Üst, ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999 2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi, Alt, <https://www.google.com/earth/>, 2021)

Şekil 20. Yalıboyu Cephesi, 1980ler-1990lar- 2021, yeni yapı olarak ölçek ve kütle ilişkileri ile cepheye zarar veren, cephecilik yaklaşımıyla gelenekseli taklit eden yeni yapılar ve restorasyon uygulamaları (Üst,Orta, ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999 2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi, Alt, <https://www.google.com/earth/>, 2021)

Şekil 21. Yalıboyu Cephesi, 1990s-2021, cephe ve malzeme özelliklerini koruyarak gerçekleştirilen müdahale örneği ile hemen yanındaki süreç içinde restorasyonlarla geleneksel cephe görseliyle taklit olarak değiştirilen yeni yapı örneği (Sol, ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999 2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi, Sağ, <https://www.google.com/earth/>, 2021)

Şekil 22. Yalıboyu Cephesi, 1990lar -2020 Yalıboyu Cephesi, 1990s-2021, boş parsellerde inşa edilen gelenekseli taklit eden yeni yapı örnekleri (Sol, ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999 2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi, Sağ, <https://www.google.com/earth/>, 2021)

Şekil 23. Yalıboyu Cephesi, 1990lar -2021, Cephedeki yeni ve eski tüm yapılar son dönemdeki restorasyon uygulamaları ile aynı renge boyanmış ve bu restorasyon uygulamalarında aynı renk ve malzemeden doğramalar kullanılmıştır. (Sol, ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999 2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi, Sağ, <https://www.google.com/earth/>, 2021)

değişiminden değil, yeni yapılaşmadan ve onun tarihi dokuya olan etkisinden ve katkısından söz etmek gerekir.

1970 sonrası ise müdahaleler ve değişim sürecinde ölçek genişlemiş, restorasyon faaliyetleri hızlanmıştır. Özellikle alanın doğu ve güney çeperinde, bu alan kentin idari ve ticari merkezi durumunda olduğundan, tarihi doku ile kütle ilişkileri ve ölçek, cephe özellikleri ve sürekliliği, malzeme ve görünümü itibarıyla uyumlu olmayan yüksek ve dokuya uyumsuz yapılarda artış izlenmiştir.

1990'lı ve 2000'li yıllarda geleneksel yapıların yıkılarak aynı yerde ve bazı boş parsellerde inşa edilen yeni yapılarda mevcut biçimsel cephe elemanlarının genelde özgün bağlamından koparılarak, kopyalanarak kullanıldığı görülmektedir. Kütle ilişkileri ve cephe düzeni, ölçü, oran ilişkileri bağlamında çevreyle uyumlu olsa bile yeni yapılara ilişkin yaklaşımlarda 'taklit', 'kopya' üretimlerin sıklığı, Yalıboyu Cephesi'ne zarar vermektedir. Çalışmanın sonuçlarından çıkarımla önemli bir sorun olarak, tarihi olana, eski olana saygı göstermenin ve onunla

Şekil 24. Yalıboynu Cephesi, 1980ler- 1990lar-2021, geleneksel cephe görseliyle değiştirilen yeni yapı örnekleri ve restorasyon uygulamaları, şehir lokali- yeni öğretmen- evi bölgesi (Üst, Neriman Şahin Güçhan Arşivi, Alt, <https://www.google.com/earth/>, 2021)

uyum sağlamanın tek yolu olarak taklidi gören yaklaşımın örneklerinin bugün hızla artıyor olması vurgulanmalıdır. Bu yaklaşımla tarihi dokuda yeni tasarım, dekor olarak görülebilecek bir cephe düzeyine indirgenmektedir.

2000'ler sonrası ise Yalıboynu Cephesi'ndeki değişim sürecine bakıldığında, turizm odaklı çalışmalar ile yapıların bugün daha yüksek ve iri kütleli hale geldiği görülür. Ticaret odaklı bu dönüşüm ile birlikte yapıların tipolojileri büyük ölçüde bozulmuştur. Geleneksel cephe düzeni ve kompozisyonu, yeni yapılaşmada biçim ve malzeme olarak aynen tekrar edilirken, oran ve ölçüleri deforme edilmiştir. Geleneksel yapılardaki yeni müdahalelerde ise cephe kompozisyonu içinde açıklıkların ölçek-oran ilişkilerinin bozulduğu gözlenir. Bu çerçevede alandaki değişime yönelik vurgulanması gereken en kritik konulardan biri de turizm ve koruma süreci ilişkisidir.

Sonuç olarak, çalışma alanında ölçek ve kütle ilişkileri, cephe özellikleri, mimari eleman ve malzeme gibi farklı ölçek ve bağlamlarda uyumsuz ilişkiler kuran yapılar ve müdahaleler tespit edilmiştir. Yatay ve düşeyde yapı ve kütle bölünmeleri, kütle ekleri ve mekan bazında yapılan müdahaleler, cephe düzeni ve kompozisyonunu etkileyen müdahaleler ve yeni yapılar, mimari eleman ölçeğindeki

değişimler cephede izlenebilmektedir. Buradan çıkarımla, tarihi dokuya belirtilen müdahale biçimleri ile eklenenecek olan ya da tarihi doku içinde tasarlanacak yeninin alanın bütünlüğünün ve sürekliliğinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmesi gerekliliği vurgulanmalıdır. Bu süreklilik içinde yeni, tarihi doku ile kurduğu ilişki ve uyum bağlamında yerleşim değerlerine katkı sağlamalıdır. Bunun için, tipoloji ve morfoloji analizleri gibi çeşitli araçlar kullanılarak yerin tarihi, bağlamı, kültürü ve mimarisi derinlemesine değerlendirilmelidir.

Notlar

1. Tarihi dokudaki ‘yeni’ olana yönelik yaklaşımlar ve başlıca analiz yöntemlerine ilişkin bkz. Jokilehto (1998), Loew, S.(1998), Golding, (2001), Karakul, (2002), Bilgin Altinöz (2010).
2. Jokilehto, 1998, 40-50, Bilgin Altinöz, 2010, 18-26.
3. International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter), 1964, Article 12-13.
4. ICOMOS, The Declaration of Amsterdam, 1975, Karakul, 2009.
5. Bu arayışlardan ve sonuçlarında üretilen dokümanlardan bazıları: Resolutions of the Symposium on the Introduction of Contemporary Architecture into Ancient Groups of Buildings (Budapeşte, 1972, ICOMOS- UIA-Europa Nostra); Conclusions of the Seminar on the Integration of Modern Architecture in Old Surroundings (Kazimiers Dolny, 1974, ICOMOS); Washington Charter – Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas (Washington D.C., 1987, ICOMOS); Montréal Declaration - 8th World Conference of Historical Cities (Montréal, 2003); Vienna Memorandum (Viyana, 2005, UNESCO-WHC).
6. ICOMOS, Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas, Washington D.C., 1987.
7. ICOMOS, The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Sites, Towns and Urban Areas, 2011, Bilgin Altinöz, 2010, 18-26.
8. Tarihi dokuya uyum arayışları çerçevesinde yeni için yaklaşımlara dair özet, belirtilen okumalardan çıkarımla yapılmıştır. Loew, 1998, 219-221, Jokilehto, 1998, 40-50, Golding, 2001, Karakul, 2002, Bilgin Altinöz, 2010, 18-26.
9. Aktüre,1973, 101-127, ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999-2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi.
10. Bu aşamada “ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999-2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi” ve Neriman Şahin Güçhan fotoğraf arşivinden yararlanılarak elde edilen eski fotoğraflar, yeni fotoğraflarla aynı açı ve perspektifte, çerçevede olacak şekilde çakıştırılmıştır. Farklı tarihlendirmelere sahip

bu arşiv ve fotoğrafların, çizim ve güncel görsellerle desteklenmesinin yanı sıra, “Karakul, 2002” ve Karakul, 2009” çalışmalarında üretilen analizler ve ölçütler kullanılmaktadır

11. Çalışmada 2000 yılı öncesine ilişkin tarihsel analizler ve değerlendirmeler, “ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999-2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi ve Karakul, 2002, s.122-133” kaynaklarındaki tarihsel anlatımdan yararlanılarak oluşturulmuştur.

12. Çalışmadaki zamansal kategorizasyon ve dönemleme, ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999-2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning and Design in Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi ve Karakul, 2002, s. 113-122. kaynaklarındaki tarihsel anlatım göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Ayrıca bu projedeki eski fotoğrafların yanı sıra Neriman Şahin Güçhan fotoğraf arşivinden yararlanılmış, bu görsel belgeler dönemsel olarak aynı açı ve perspektifte karşılaştırılarak alandaki değişim gözlenmiş ve belgelenmiştir.

Kaynaklar

Aktüre, S. (1973). “17. Yüzyıl Başından 19. Yüzyıl Ortasına Kadarki Dönemde Anadolu Osmanlı Şehrinde Şehirselleşmenin Değişim Süreci”, METU, JOURNAL of the Faculty of Architecture, 1/1, Ankara, 1973.

Bilgin Altinöz, A. G. (2010). Tarihi Dokuda ‘Yeni’nin İnşası, Ege Mimarlık, TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2010/4, Yıl: 20, No: 75, 18-26. [Alan Endeksi: DAAI: Design and Applied Arts Index] ISSN 1301-9694

Council of Europe. (1975). The Declaration of Amsterdam: Congress on the European Architectural Heritage.

ICOMOS (International Council on Monuments and Sites). (2011). The Valletta Principles For The Safeguarding And Management of Historic Cities.

ICOMOS. (1964). International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites. IInd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments, Venice.

ICOMOS. (1987). Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas, Washington D.C.

Jokilehto, J. (1998). “Organizations, Charters and World Movements - An Overview”, Context: New Buildings in Historic Settings, John Warren, John Worthington, Sue Taylor (der.), Architectural Press, Oxford, 40-50

Karakul, Ö. (2002). New buildings in old settings: riverfront buildings in Amasya (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ Mimarlık Bölümü, Restorasyon Programı).

Karakul, Ö. (2009). Değişim, Süreklilik, Uyum Üçgeninde Tarihi Çevrede Yeni Yapı. Dosya TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 14, 50-57.

Loew, S. (1998), *Modern Architecture in Historic Cities. Policy, Planning and Building in Contemporary France*, Routledge, New York.

Golding, F. 2001. *Building in Context: New Development in Historic Areas*. London: English Heritage / CABE. http://www.buildingincontext.org/_documents/BiC_New-DevelopmentInHistoricAreas.pdf

ODTÜ, Kültürel Miras Koruma Lisansüstü Programı, 1999-2000 Bahar Dönemi REST 507: Planning And Design In Urban Conservation, Amasya Hatuniye Mahallesi Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi.

ODTÜ Kültürel Mirası Koruma Programı Arşivi

Sharp, D. (1998), “Modern Architecture’s Place in the City: Divergent Approaches to the Historical Core”, *Context: New Buildings in Historic Settings*, John Warren, John Worthington, Sue Taylor (der.), Architectural Press, Oxford, 18-29.

William B. Bechhoefer, (1996). *The Ottoman House and Urban Form in Amasya: Papers from the Amasya Symposium, 24-27 September 1996* editör: S. Ireland.

Warren, J. (1998), “The Historic Context: Principles and Philosophies”, *Context: New Buildings in Historic Settings*, John Warren, John Worthington, Sue Taylor (der.), Architectural Press, Oxford, 8-17.

Worthington, J. (1998), “Introduction: Managing and Moderating Change”, *Context: New Buildings in Historic Settings*, John Warren, John Worthington, Sue Taylor (der.), Architectural Press, Oxford, 1-6.

UNESCO, Vienna Memorandum on “World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape”, 2005 (for full text see <https://whc.unesco.org/en/documents/5965>)